

Sir Simon Rattle de azi, atunci vedem că tempoul crește.⁷ Ceaikovski devine mai rapid. Corurile de la St John și King's College din Cambridge se mândresc că au sunetul unic, modelat în parte de acustica distinctă a celor două capele. Dacă te plimbi prin Cambridge de la o vecernie la alta, vei trăi o experiență diferită, chiar dacă cele două coruri cântă aceleași piese.

Situația devine și mai disperată când te gândești cât de mult sau de puțin îți spune partitura muzicală. Să ne începem cronologia din 1786, când Mozart a compus minunatul „Concert de pian în La major“, K. 488. Și, de dragul argumentației, hai să pretindem că partitura care a ajuns până la noi este o reprezentare mai mult sau mai puțin exactă a sunetelor pe care auditoriul le-a auzit la Viena în timpul unuia dintre concertele pe care Mozart însuși le-a ținut în primăvara aceluia an (neglijând faptul că Mozart și-ar fi „îmbunătățit“, fără îndoială, știrea^{*} lui de pian, asemenea unui improvizator modern de jazz).⁸ Acum, hai să inversăm sensul istoriei muzicii, mergând cât de mult putem înapoi în timp. Vom face asta privind semnele partiturilor muzicale estompându-se unul după altul până când nu mai rămâne nimic.

Acum 300 de ani

Robinson Crusoe e publicat în 1719. Jean-Antoine Watteau pictează „Plăcerile dragostei“ în același an. Bach termină primul caiet al „Clavecinului bine temperat“ în 1722. Partitura ne arată melodia, armonia și măsura, dar nu știm cât de tare și cât de repede era cântată muzica. „Preludiul în Do major“ care începe colecția de piese este interpretat azi ori lent, *piano*, ori mai încrezător, *forte*, în toate tempourile. Semnele de tempo și dinamică au căzut de pe hartă.

Acum 500 de ani

Michelangelo începe să picteze tavanul Capelei Sixtine în 1508. Serie o serie de sonete către iubitul său, Tommaso dei Cavalieri, în 1509. În timpul sejurului său în Ferrara, în 1505, marele compozitor flamand Josquin des Prez scrie o mesă în onoarea conducătorului său, ducele Ercole d'Este I, „Missa

^{*} Secțiune dintr-o partitură a unei compoziții muzicale care revine unei voci sau fiicărui instrument în parte, extrasă din partitura generală (n. red.).

și rele. O consecință, de exemplu, este aceea că muzica occidentală s-a dezvoltat în contextul supremației albilor.

O evoluție a muzicii pare o perspectivă incitantă, dar se lovește de o serie de piedici. Nu există muzică înregistrată anterior anului 1877, când Edison a inventat fonograful. Lucrări muzicale există fără întrerupere, dar nu mai devreme de anul 800 e.n. Cea mai veche notație muzicală grecească e din anul 500 î.e.n. Înainte de asta, nimic și liniște. Istoricii muzicii pot doar să privească cu invidie la arheologii care lucrează cu relieve și fosile. Muzica nu are fosile, în afară de banalul fluier de os găsit în peșteri antice. O descriere a evoluției muzicii din obiecte fizice ar fi ca *Hamlet* fără prinț, înmulțit cu zece. Restul este, într-adevăr, tăcere.

CÂTEVA CONSIDERAȚII PRELIMINARE

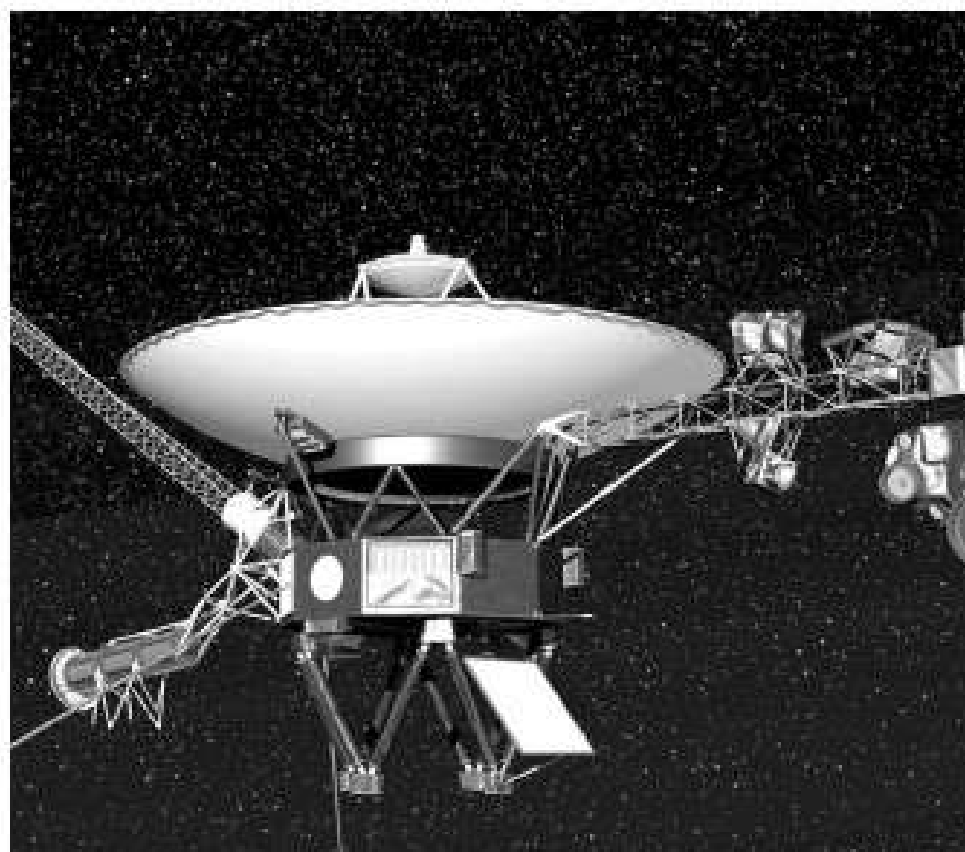
Din fericire, perspectiva e, de fapt, mult mai promițătoare decât pare, dar ar mai întâi hai să luăm în considerare câteva limitări preliminare. Pare de la sine înțeles că muzica există de când există oameni, așa că a relata despre evoluția ei ar putea părea un demers simplu. Problema cea mare este că, în aproape întreaga sa existență, habar nu avem cum a sunat muzica. Prima înregistrare din istorie a unei piese muzicale a fost un solo de cornet hârșăit și neidentificat, de douăzeci și trei de secunde, realizată pe un fonograf în 1878 în St Louis în Statele Unite.⁵ Înainte de asta, trebuie să ne mulțumim cu semnele de pe foile numite partituri. Ne place să pretindem că am căzut de acord cum să reproducem aceste semne ca sunete, dar realitatea e că practica interpretării e construită pe un edificiu de convenții cam șubred. Programe precum *Record Review* sau *Building a Library* ale Radio 3 sunt create pe presupunerea că nu există două versiuni ale unei lucrări muzicale care să sune la fel. Practica interpretării este în permanentă schimbare. Libertățile pe care cântăreții de operă și le luau la începutul secolului XX, cum ar fi un *glissando*, ne fac să râdem astăzi (*glissando* e atunci când vocea cântărețului alunecă de la notă la notă ca un trombon)⁶. Dacă punem una lângă alta înregistrări ale Simfoniei „Patetica” a lui Ceaikovski de la Serghei Kusevitsky în anii 1930 la

Discul de Aur

Ei spun că muzica este despre viață, emoție și spirit, iar ceea ce se revarsă din muzică nu poate fi redus la note; că muzica este esențialmente umană și ne face umani.

Muzica e legată de originile noastre ca specie. Astfel, a scrie o expunere amplă și curajoasă, o „mare istorie”, devine un țel irezistibil. O astfel de istorie ar merge mai adânc decât povestea obișnuită despre cine, ce și când a scris (Bach, 1685-1750; a compus „Patimile după Matei” în 1730). Ar fi o petrecere la care ar fi invitați toți: regele David cu lira lui și compozitorii psalmilor; Pitagora; Lucy australopitecina; maimuțe cântătoare și papagali dansatori. Ar începe cu muzica sferelor cosmice și cu felul în care organismele simple tresar la sunete. Ar include limbajele protomuzicale ale lui *Homo sapiens* timpuriu și ar întreba ce le diferențiază de cântecul păsărilor sau de chemările gibbonilor. Ar urmări diseminarea și dezvoltarea paralelă a muzicilor pe planetă și s-ar axa pe modul și motivul pentru care muzica occidentală s-a separat, ca o lege în sine, nu ca un triumf inevitabil, dar cu consecințe și bune,

Ilustrația 1.1. Voyager 1

Văzut de la o distanță interstelară, Pământul s-ar putea să nu aibă un singur limbaj muzical – așa cum este improbabil să fie un singur limbaj extraterestru, dar putem lua în calcul posibilitatea de a fi ceva ireductibil uman în legătură cu toată muzica de pe Pământ. Un demers util ar fi să ne imaginăm cultura umană din perspectiva unei specii non-umane. Filozoful Thomas Nagel a făcut asta în cadrul teoriei conștiinței într-un faimos eseu intitulat „Cum este să fii liliac?”¹. Deci ce pot extratereștrii să ne spună despre cum e să fii un om muzical?

Puneți-i pe Beethoven, pe Duke Ellington și pe Nusrat Fateh Ali Khan, regele muzicii *qawwali* (vezi Ilustrația 1.2), într-un bar, oferiți-le o băutură și întrebați-i de unde a venit muzica. Răspunsurile lor s-ar putea să nu fie atât de diferite cum ați crede. „Dacă nu se simte balansul, nu înseamnă nimic”, spune Ellington. „Să fie din inimă, să meargă la inimă”, răspunde Beethoven. Potrivit lui Khan: „Trebuie să îți dorești să-ți eliberezi mintea și suflerul din trup pentru a atinge extazul prin muzică.”²